

Csúry Istvánról szólva...

Csúry István életének nem egészen hat évtizede két Ady-óhajtás, a „szeretném magam megmutatni” és a „szeretném, hogy ha szeretnének” megvalósítani akarása – megvalósulása jegyében telt el. Az első óhajtás eredményei voltak hivatva előidézni a második érzetét, a második érzete pedig újabb megmutatkozásokra serkentett, nehogy a kiküzdött szeretet és a joggal elvárt megbecsülés csökkenjen, ne adj isten: elfogyjon.

Az ilyen élet legbensőleg szüntelen, siring tartó munkálkodásra késztetésből, a „senkinek ne maradjak adósa” típusú kérlelhetetlen mérlegelésekből, a legalábbis kvittelésre törekvő erőfeszítésekből, összességében értékfelhalmozásból és -kivevítésből áll. Ezért vele szakmai, baráti kapcsolatba kerülni különös ajándéka a sorsnak, akár hasonló beállítottságú egyénről, akár egy egész szakma java részéről legyen szó: szellemi öröm, szakmavitelben gazdagodás.

Csúry István személyiségében a belsőleg vállalt szigorhoz víg kedvű peripatetizmus, póztalan jószívűség társult, esetenként pedig csokonaias önfeledtség és pajtáskodás. Neki nem kellett, mint annyi másnak, a rang tekintélylátszatot kölcsönző sámlijára ráállnia: társaságaiban mutatott természetes magatartása mindig láthatóvá tette, hogy „vállal magasb mindeneknél”. Nem volt tőle idegen az sem, hogy biztatásul és segítségül nemegyszer másokat támogasson fel az efféle magasítókra.

Köztük voltak olyanok, akik ezeket a gesztusait hálásan vették, s megpróbálták – rossz helyzetükből kikécmeregven – viszonzni őket. Ám többen, általában mindenkori felsőbbbségi körében, előfordultak olyanok is, akik megfedkeztek becsületbeli adósságukról, s még jó, ha nem kővel dobták vissza kenyérben részesültségeiket. Szeretet és elismerés iránti éhét és sóvárságát hányszor, de hányszor nem elégítette ki senki, aki pedig tehette volna életének balszerencsés fordulatai, halálesetei, elvetélt szerelmei, füstbe ment külföldi ösztöndíjai, elutasított minősítési kérelmei láttán.

* * *

Nemrég került kezembe a Könyvtárosok kézikönyve című Horváth Tibor és Papp István szerkesztette vállalkozás második kötete, s benne a Murányi Lajos által írt bibliográfiai fejezet. Lapjain örömmel fedeztem fel egyebek között azt, hogy Csúry István 25–35 esztendeje született bibliográfiai tanulmányainak szakmai elméleti hozadéka immár szervesen beépült a tárgykör törzstudnivalói közé. „Ecce”: az általa olykor komolyan, olykor tréfálkozva emlegetett „non omnis moriar” e vonatkozásban megvalósult.

Ám korántsem csak e vonatkozásban. Sok-sok olyan tárgyköre, egész tartománya van a magyar könyvtárügynek, amellyel a mai szakírók foglalkozni akarván, Csúry István dolgozataiból indulnak ki, tőlük kérnek ihletést, ötletet és tanácsot.

Csúry István szerette magát, szakmai felkészültségét és ítélőképességét kemény dolgokon kipróbálni. A szinte kivihetetleneken, megoldhatatlanokon. Gondoljunk például csak bibliográfiaelméleti erőfeszítéseire vagy még inkább a teljesség és válogatás témakörében tett előnyomulására. E sort bizvást tovább is lehetne folytatni, ha nem kellene még további, fő érdeklődési – tudományos és szakkönyvtári, illetve szakmaantológiai – területén kívül eső önkipróbálási trendjeiről említést tennem. Mindenekelőtt ilyenek voltak a közművelődési könyvtárügyben és -elméletben tett fellépései, amelyek közül egyik – a mai politika szóhasználatát követve – ügydöntőnek bizonyult.

Mіндеzen túlmenően nem hagyta nyugodni az az útkezdés sem, amelyet Móricz Zsigmond társadalomelméletét vizsgálva doktori disszertációjával nyitott meg. Alkotó munkájának utolsó szakaszában az úgynevezett magyar progresszió problematikájának feltárása kötötte le érdeklődését és gyorsan fogyatkozó, de kapitulálni végsőkig nem hajlandó erőt.

Végül – emlékezem szerint éppen válságos életszakaszaiban – többször is ecsetet vett a kezébe, és festett, amennyire csak el tudott feledkezni nehézségeiről–bajairól, szorgalmasan és áhítatosan.

Az oeuvre felől nézve Csúry István életútját, igazi reneszánsz ember volt – egyáltalán nem reneszánsz körülmények között. Ahhoz szolid jólét, leblokkolatlan választási lehetőség, másság iránti tolerancia kellett volna.

* * *

Szakmánkban Csúry István az írásbeliség egyik legintenzívebb művelője volt. Ebbéli teljesítményeit hosszú ideig aligha lehet meghaladni. Ha csak hivatalból és/vagy a szakmai közélettől megkívtant produkcióinak tekintélyes számát és változatos műfaját vesszük is, máris tisztelgünk kell szerzőjük term(eli)ékenysége előtt. E vonatkozásban a KLTE, a főhatóság (MM Felsőoktatási Főosztálya), a szakfelügyeleti szerv (MM/KM Könyvtári Osztálya), az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsa, az OKT/OKDT és több szakbizottsága egyaránt (esetenként nagyon is mohón) megrendelői közé tartozott.

És Csúry István soha semmiféle írásbeli kötelezettségét nem hagyta teljesítetlenül, nem hártotta át másra (még saját munkatársaira se rendszerint), nem is beszélve azon felkérések teljesítéséről, amelyek a szakmából, ma így mondanánk: a civil szférából érkeztek hozzá. Esetében az sem fordulhatott elő, hogy formális, tetséklássék produktumot adott volna ki a kezéből: ő, mielőtt leírta volna őket, az adatok összességét ellenőrizte, a felvetődő lehetőségeket elvi és gyakorlati szempontból elemezte.

Nagy szerencse, hogy Csúry ezekből a rendszerint csak „lerakni szokott”, archivált, legfeljebb körülményesen hozzáférhető „péperek” egy részéből kiindulva, őket a téma, nem pedig a hivatal szükségleteinek megfelelően módosítva, általában kibővítve, ritkábban szűkítve, szuverén és publikus szakirodalmat hozott létre a szakma hasznára, legalábbis okulására.

Ez és az eredetileg nem hivatali megrendelésre kelt szakirodalom-írás (ez utóbbi volt meghatározó többségben) Csúrynál műfajilag is felettébb sokféle volt. Azóta, hogy az ötvenes évek első felében publikálni kezdett, haláláig mindig jelen volt a szaksajtóban, sőt egy darabig posztumusz módon is (pl. a Könyvtári Fi-

gyelőben és a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban). Az idő szerinti jelenlét folyamatosságát mindenekelőtt az a műfaj biztosította számára, amelyet szakmai publicisztikának szoktak nevezni, s amelyre szinte mindig adódott alkalom, mint-hogy szakmánkban sűrűn vetődtek fel problémák, megvitatni–kijavítani való dolgok. Átfogóbb tanulmányai, majdnem-monográfiai és monográfiai érthető módon hosszabb időközönként sorjázta egymás után.

Megítélésem szerint Csúry Istvánnál „a valamennyi szakírásbeli kötelezettségnek és felkérésnek, illetve minden belső serkentésnek színvonalas végermék révén eleget tenni” tekintendő annak a létparancsnak, amely a leghívebben tanúskodik az ő mély szakmai elkötelezettségéről a könyvtár és a könyvtárügy iránt.

* * *

Nem volna Csúry István emlékéhez méltó, ha említetlenül hagynánk marxizmusát, mintegy félve attól, hogy emiatt minden, amit munkássága során alkotott, értéktelenebbé válik. Nézzünk szembe a ténnyel.

1945 után a Csúry korú értelmiség jelentős hányada – gyakran neveltetése, gondolkodási készségei és jártasságai ellenére – került kapcsolatba Marx és Engels tanaival, illetve e tanok Lenin és Sztálin „megszűrte” változatával. Tette ezt egyfelől abban a hitben, hogy a második világháborúban kudarcot vallott ország és szétzilálódott társadalma és gazdasága e tan gyakorlatba történő átvételével állítható tökéletesített formában talpra, másfelől pedig arra a „sugallatra”, hogy a nyugati országok analóg korosztályának jó része szintén a marxizmus vállalásával képzelte el a kibontakozást.

A marxizmussal való bolsevik típusú visszaélést mindjárt a háború befejezését követő két–három évben nem vagy alig lehetett felismerni. Ehelyett mind erőteljesebben megkövetelt quasi alkalmazása kulturális–szellemi területen is (s itt kizárólag róla van szó) rossz karikatúrává satnyult.

Csúry István sem került, létbiztonsága érdekében talán el sem kerülhette ezt a vétséget. Erről legszemléltetőbben az a könyvtárvezetési–szervezési monográfia tanúskodik, amely a fejlett munkamegosztású könyvtárak szükségleteire készült. Míg a könyv szakmai mondanivalója igencsak „comme il faut” a korabeli körülmények és feltételek közepette, addig vulgármarxista implikációi – mi tagad – derűltséget keltenek. Később röstellte is magát miattuk. Azzal próbáltam őt vigasztalni, hogy a nagyobb könyvtári üzemmé felcseperedő megyei könyvtárak igazgatói közül a jobbak nap mint nap „puskázna belőle”.

Csúry István becsületére legyen mondva, az iménti balsiker után sem hagyott fel ezzel az ideológiával, pedig a '60-as években már nem volt követelmény, hogy egy-egy könyvtártani–könyvtárelméleti dolgozat cégéreként viselje magán módszerét és tartalmi mondanivalóit. A publikációk túlnyomó többsége, és nem csak szakterületünkön, egyre inkább a pozitívizmus különféle válfajait mutatta fel. Csúry István azonban konok ember volt: eredendően pozitívista alapozású munkásságában, annak megállapításaiban és következtetéseiben mindvégig fel lehet ismerni a marxizmus ihletéseit. Nem is tagadta, hogy e tanban rendszeresen képzi magát, és – természetesen – nem A marxizmus – leninizmus alapjai című hivatalos kézikönyv szintjén. Őt a kevésbé ismert vagy éppen közismertté tenni nem is nagyon kívánt, magyarrá le sem fordított fragmentumainak fellelése–fel-

fedezése érdekelte. Főként az idős Engels „doktrínalágyító és -enyhítő” megjegyzéseit szerette előadni. Minden valószínűség szerint azért, mert ezek látszottak alkalmasnak a jelenségek és folyamatok étosz felőli megközelítésére és lényegének kifejtésére.

Ahogy telt-múlt az idő, a Csűryben felgyülemlett marxizmustudás egyre inkább kikíváncozott hordozójából. Ennek következtében megint túlideologizál és túlhitvatkozik. Egy alkalommal megemlítettem előtte, hogy talán kevesebb több volna téren. Azt válaszolta – majdnem dévajkodva – rá, hogy az ő feltáró–clemző gyakorlatából hadd okuljanak a vulgármarxisták, azok pedig, akik „hitehagytak” és „köpnyeforgatók”, szégyenkezzenek tetteik miatt. Noha én is azt hiszem, hogy mindörökre Magyarországon sem marad az igazi marxizmus besszben, Csűry szavait dubiózusan fogadtam. Ebben maradtunk.

* * *

1953. június 15. és 1959. augusztus 5. között voltam a KLTE Könyvtárának munkatársa. Hogy jó szakmai felkészültséggel és gyakorlattal jöhöttem el onnan, azt Kovács Máténak és Csűry Istvánnak köszönhettem. Kovács Máté változatos munkafeladatokat biztosított számomra, Csűry Istvántól pedig azt kérdeztem meg, illetve lestem el, miként lehet őket megvalósítani. Egy idő után megtisztelt azzal, hogy szakmai „társalgó” lehettem mellette. Ezzel az előnnyel folyamatosan éltem. sőt: olykor vissza is éltem. De – isten látja lelkiem – soha nem ellene. mindig védelmében: megpróbáltam végtelen jóhiszeműséget követő csalódásaitól megóvni.

Pesten. az OSZK-ban és a KMK-ban Sebestyén Géza igencsak megbecsülte „debreceniségem”. Erről folyamatszervezési és -tervezési, felülvizsgálati és igazgatási megbízásaim tanúskodnak. Két évre rá, ezeknek híre menvén, kerültem a Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztályára, majd 17 év múlva az Országos Műszaki Könyvtárba. Könyvtárügyi állásaimról azért tettem említést, mivel ezek jellege is elősegítette, hogy Csűry Istvánnal továbbra is ápoljam emberi–szakmai kapcsolataimat.

Csűry Istvánnak az országos könyvtárügyi szint szakmai („civil”) szférájában ugyancsak összehasonlíthatatlanul nagyobb tekintélye volt, mint a hivatalosság szféráiban. A hivatalos szféra akár debreceni, akár országos szintről van szó, inkább csak dolgoztatta, majd bírálta őt, viszont a „civiliek” mondanivalója meghallgatásának és megvalósításának is hódoltak.

Erre példaként a már éppen hogy említett „ügydöntő” fellépéseit hozom fel. Az első 1968-ban, az OKDT Békéscsabán és Gyulán tartott tanácskozásán esett meg. Ott akkor arról volt szó, hogy a közművelődési könyvtárügy a Walter Hoffmann- félc vágányon fejlődjék-e tovább, avagy a „public library” vágányán. A Könyvtári Osztály az első trendet támogatta, a KMK, mindenekelőtt az előterjesztést elkészítő Sallai István pedig a másodikat. A tanácskozás feszült hangulatban folyt, ám sehogy sem akart eldőlni. És akkor érkezett Csűry István, aki, ahogy szokta, elkéste a tanácskozás kezdetét, viszont annál gondosabban készült fel hozzászólására. Nem is várt sokáig, máris nyújtogatta a kezét. Ami érvet akkor felhozott, azt megcáfolni nem lehetett, úgyhogy Sallai koncepciója több mint kétharmados többséggel győzött.

Csúry második „ügydöntő” fellépése 1979 késő őszeré esett. Akkor a Magyar Könyvtárosok Egyesületének vezetőségválasztására került sor. Az előkészületek annak (szocialista) rendje-módja szerint történtek meg: lényegében a régi vezetőség megújítása volt javaslatba hozva. A beszámoló és a tanácskozás ugyancsak annak (szocialista) rendje-módja szerint folydogált. Már-már úgy látszott, hogy a dolog még az este minden munkatervben kipipálható, amikor megérkezett Csúry István. Röviden elnézést kért késése miatt, s azonnal felvetette: ugyan miért ne lehetne új személyi összetételű tisztikara az egyesületnek. A terem rögvest felbolydult: felszínre tört az igazi választási vágy. Ekkor váltotta fel az egyesület élén Székely Sándort és csapatát Zsidai József és csapata.

Aki élt már az említett két fellépés idején, bizonyára visszaemlékezik rá, hogy az effajta hivatalosság ellenes fordulatok, ha nem is vétettek lázadásnak, lázadási próbálkozásnak mindenesetre. Az „ejnye-bejnyét” minden „ludas” megkapta értük. Csúry Istvánt sem kivéve.

* * *

Életének utolsó másfél esztendejében különösen gyakran találkoztam még Csúry Istvánnal, minthogy „bejáratos” volt az OMIKK-ba, ahol ő és munkatársai az intézmény szerződéses alkalmazottaiként „menedzseltek” a debreceni fordítóirodát, én pedig az OMK igazgatója és a TMT főszerkesztője voltam, s mint ilyen szívesen kértem fel a lapban való közreműködésre.

Ez idő tájt egyre rohamosabban kezdtek hűtlenné lenni hozzá a szavak. Olyan embert nem is láttam, aki nálánál kétségbeesettebben gondolt arra, hogy mi lesz a családjával, miből él meg, ha neki meg kell halnia. Ezért nem akart nyugdíjba menni sem, tüntetőleg mutatta magát minden értekezleten és tanácskozáson.

* * *

Ott demonstrált azon a tanácskozáson is, amelyet az egyetem rektori tanácstermében tartottak – úgy emlékszem – kb. két hónappal halála előtt a kémiai szakkönyvtárról. Valahogy úgy ültem le, hogy velem átellenben a második asztalorsó túloldalán foglalt helyet a már agyonkínzott, kimerült Csúry, fölötte pedig apjának. Csúry Bálintnak fiatalkori portréja függött. A látvány döbbenetes volt: ugyanaz a boltosatos homlok, ugyanaz a két szem, szemöldök, kifinomult orr és száj. Az intellektus és az egészség áradt belőle. Alatta pedig a haldokló fiú, akivel utoljára találkoztam életemben. Azóta is legtöbbször ez a vigasztalan emlékkép juttatja őt – tanítómesteremet, legbarátabb főnökömet, könyvtári hitű rokonomat – az eszembe.

Futala Tibor

Csúry István – közelről

Csúry Istvánra gondolva már egyre ritkábban jut eszembe az a döbbenet, amit akkor éreztem, amikor megtudtam, hogy súlyos beteg. Akkor már jó ideje nem találkoztunk, ezért úgy éreztem, meg kell látogatnom, bármennyire félttem is ettől a látogatástól. Szerettem volna hinni, hogy meggyógyul, de félttem, hogy mégsem; azt a képet akartam róla megőrizni, amely bennem élt. Nem csalódtam. A betegségét megvető, ugyanakkor méltósággal elviselő emberrel találkoztam, akit jó volt látni, akkor még nem tudtam, hogy utoljára.

Milyen lenne most, 80 évesen? Lehet találgatni, egy biztos, nem tétlenkedne. Energiával, tervekkel teli dolgozna, írna, talán visszatérne „az eredetileg választott irodalomtörténész hivatás”¹-hoz, ahogy egyik tanulmányában önvallomásként írta, talán a számára oly fontos szociológiának lenne az egyik nagy tudósa. Tanítványai lennének, nem iskolai értelemben, hanem olyanok, akik tisztelik és követni szeretnék őt. Nem tudhatjuk, ő már mindörökre a Debreceni Egyetemi Könyvtár – immáron tiszteletbeli – főigazgatója marad.

Csúry Istvánra gondolva újra fel kell idéznem Reviczky Gyulának Arany János halálára írt versét, melyet 1980 decemberében fedeztem fel magamnak, s különösen a következő szavakat éreztem érvényesnek, amelyek a harmadik strófa első és utolsó sorai:

*Nem a költőért sírok. Ő mienk.
Fáradt, beteg volt. Jó, hogy megpihent.*

...
*Óh, nem a dalnokért hull könnyem árja!
Az emberért! Ő szállt a sír homályba.*

Csúry István, a könyvtárigazgató, a könyvtáros szakma nagy alakja – a költőhöz hasonlóan – a mienk. Hozzá méltó előadásokban emlékeztek róla a szakma jelenlegi nagyjai közül azok, akik tisztelték, szerették őt. Én húsz évvel ezelőtt – Csúry István szakmai nagyságát csodálva – az embert sirattam. A bánat és a szomorúság az évekkel együtt szelíd emlékezéssé változott. Most pedig megtiszteltetés számomra, hogy részt vehetek azon az emlékülésen, amelyet mindazok, akik nem felejtették el és szerették őt, a tiszteletére rendeztek. Az életutat, a szakmai pályát ismertető előadások után én arra kaptam felkérést és lehetőséget, hogy mint az egyik szerencsés, aki kapcsolatban lehetett a kedves és szeretetreméltó emberrel. Csúry Istvánnal, elmondjam vele kapcsolatos emlékeimet.

1965. november elsejétől 1972. február tizennegyedikéig voltam a munkatársa, de látásból természetesen ismertem 1965 előtt is az olvasóteremben tanuló gyete-

1 Csúry István: A könyvtári kutatások debreceni műhelye 1950–1975. In: Könyvtári Figyelő 1976. 1/2. 9–24. p.

mistaként, ahol gyakran feltűnt sietős alakja, fürkésző, mindenre figyelő tekintete. Visszaemlékező, csapongó gondolataimat azzal kell kezdenem, hogy én elfogult vagyok iránta. Azok közé tartozom, akikről Futala Tibor a következőket írta jelen emlékülésre készített ünnepi beszédében: „... vele szakmai, baráti kapcsolatba kerülni különös ajándéka a sorsnak.” Minthogy 1979-es dátumozással is őrzök még olyan üdvözlőlapotot, amelyet tőle kaptam, e kiválasztottak közé tartozónak merem magam tekinteni. Neki és csakis Neki köszönhetem, hogy idejében megláttam a pálya értékeit, és a szakmában maradtam. Viszont azt is neki „köszönhetem”, hogy soha nem végeztem el a könyvtár szakot. Elve volt ugyanis, hogy nem újabb papírokra, hanem tudós könyvtárosokra van szükség, ezért arra biztatott bennünket, akkori fiatalokat, hogy foglalkozzunk a nekünk tetsző, általunk választott szakterületekkel, azokban mélyedjünk el, ott érjünk el eredményeket. Nem akart olyan könyvtárost szeretett intézményében, akinek van ugyan könyvtárosi diplomája, de „semmit sem ért a művek tartalmából, a történetileg épülő gyűjtemény szelleméből, és nincs benső köze sem az irodalomhoz, sem az irodalommal élő emberhez.”² Tudósokat hozott könyvtárosnak az Egyetemi Könyvtárba, s a pályakezdő fiatalokból is tudós könyvtárosokat akart nevelni. Maximalista volt, nem csupán saját magával, de velünk is. A napi munka mellett – s tudjuk, hogy egyetemi könyvtárban dolgozni igen kemény munka – tudományos ambíciókat várt tőlünk. Ő maga példát mutatott ebben, s azt gondolta, hogy munkatársainak is sikerülni fog. Reményei valóra is váltak, hiszen a valamikori fiatalok javából tudós könyvtáros lett, s ez a szellem él tovább az Egyetemi Könyvtárban ma is.

Budapestre kerülve tudtam, lezárult életem egyik jelentős korszaka. Szakmai téren roppant magányosnak éreztem magam, s az első években az volt az érzésem, hogy egy puha családi fészket hagytam az Egyetemi Könyvtárban. Ez természetesen nem így volt. Voltak ellentétek, belső feszültségek, mint minden munkahelyen. Csűrty a könyvtáron belül is lehetett nem szeretni, de lehetett vele vitatkozni is. Meghallgatta az ellenvéleményeket, amelyekkel egy-egy döntését néhány akkori nagy öreg támadta (még az is lehet, hogy esetenként nekik volt igazuk), s tisztelettel, de igen határozottan meg is cáfolta azokat. S döntött, ahogy én emlékszem, az alatt a 6 év és 3 hónap hónap alatt, amíg ott dolgozhattam, mindig úgy, ahogy ő jónak látta. Lehet, hogy ez elfogultság részemről, de ez a határozottság egyfajta biztonságot jelentett a munkatársak többségének. Mint ahogy az is, hogy mindig mindenről tudni akart, s tudott is. Naponként vagy majdnem naponként végiglátogatta könyvtárát. Ezek amolyan villámlátogatások voltak, de érezhettük, hogy törődik a munkánkkal. érdekl, hogy mit csinálunk. Ha valamilyen problémával kerestük meg, arra később is emlékezett, visszatért rá, s igyekezett segíteni. Bizonyára vannak az ünneplő közönség soraiban is olyanok, akik most azt gondolják, hogy ezek lényegtelen dolgok. Nem azok! Pestre kerülve évekig nem is tudott rólam a főigazgatóm, én is csak a szaklapokból ismertem az arcképét. Csűrty minden új munkatársát igyekezett megismerni, arra törekedett, hogy felderítse, milyen szakmai feladat állhat legközelebb az illetőhöz. Kisebb, majd egyre bonyolultabb feladatokat kaptunk a napi munka mellé, ezeknek a végrehajtására különösen odafigyelt. Követelt, de soha nem nyomasztó módon. Szégyelltük volna, ha nem csinálunk meg időre valamit, amire ő személyesen megkért bennünket. Igyekezett mindenkit mene-

2 Csűrty István: *Levél a szakreferensekhez*. In: *Könyvtári Figyelő* 1981. 1. 37–46. p.

dzselni, mindenkit, aki hagyta magát. Mert saját munkatempóját követelte meg atól, akiben megbízott, s ezt bizony nem mindenki tudta követni.

Közhely, hogy az évek sok mindent megszépítenek. Bizonyára így van, de nem lehet véletlen, hogy azok, akikkel együtt készültünk erre az ünnepi ülésre, mindnyájan derűs emlékeket őrzünk a *főnökről*. Az én generációm így nevezte őt hétköznap, a háta mögött is, szemben is. Idősebb kollégáink Pistának szólították, mások gazdának. „Drága jó gazda!” – szólítja meg egyik szellemes és kedves levelében Bata Imre, mely levelet „tisztelettel” zár. Mások atyának szólítják, mint Futala Tibor, az őszinte barát, aki egyik levelét „Kedves jó Atya!” megszólítással kezdi. Gerő Gyula, akiről köztudott, hogy Csúry nagyra becsülte, barátjának tartotta, „Kedves Barátom!”-nak szólítja. Számtalan hozzá írt levél kezdődik ugyanígy, a levelek többségében sok esetben valamilyen kérés is megfogalmazódik. Ezek mind azt jelzik, hogy őszinte, mély emberi kapcsolatok kialakítására volt képes, s kiérdemelte mások baráti érzéseit. Mi, az akkori munkatársai hivatalosan igazgató úrnak szólítottuk azokban az években, amikor az egyetemi tanároknak például tanár elvtárs volt a megszólításuk. (Furcsa ellentmondás, hogy ő viszont sokszor használta levélcímezésben az elvtárs szót akkor is, amikor már erre nem lett volna szükség.)

Tehát igazgató úr volt, megjelenésében, viselkedésében, értékeiben. Ennek nem mond ellent az sem, hogy pajkosabb kollégánóm egy-egy fehér asztal melletti összejövetel alkalmából az igazgató urat átalakították *igazgató* úrrá – ezen a főnök jót nevetett, mai eszemmel úgy gondolom, nem bánta.

Az Egyetemi Könyvtárban emlékezetem szerint olyan volt a légkör, hogy nemcsak mint munkatársak, hanem mint férfiak és nők dolgoztunk. Ez elsősorban a nők iránti tiszteletben nyilvánult meg. A főnök ebben is példát mutatott. Nem tudunk úgy elmenni mellette, hogy ki ne vette volna a kezünkéből a nehéz könyveket, esetleg a nehéz szatyrot. Az is természetes volt, hogy a munkaszobák átrendezésénél ő volt az elsőszámú hórukk-ember, aki az áthelyezendő íróasztal egyik végét fogta, a másik végéhez pedig odaszólította valamelyik férfikollégáját. Minden női munkatársának megadta a tiszteletet, legyen az egy csinos és kihívó fiatal nő (akiről esetenként hamar kiderült, hogy munkatársként mégsem válik be – ilyen is volt) vagy egy megfáradt takarítónő. Ő mindannyiunknak tisztelettel előre köszönt, kezicsókolomot. A már említett gyakori vizitjei alkalmával elsősorban természetesen a munkára volt kíváncsi, de mindenkire volt egy-egy olyan megjegyzése, hogy „de csinos ma”, „szép a frizurája” vagy „jól áll az új ruhája”. Kellenek-e ilyen gesztusok egy munkahelyen? Azt hiszem, igen; a légkörnek, biztosan tudom, hogy nem ártott. Mindez nem amolyan igazgatói manír volt a részéről, hanem egyéniségéből áradt. Annak a Csúry Istvánnak az egyéniségéből, akinek ötvenes évekbeli „hol Szent Ferenc-i szelídségű, hol savonarolai lobogású buzgólkodása”³ – ahogy Futala Tibor írja egyik flekkes históriájában – a könyvtár életének meghatározója volt, s Bata Imre, Ember Ernő és Futala társaságában mindig jutott idő viccelődésre, egymás ugratására is. Csúryt, a „poétát”, aki versével emelte a hangulatot egy klubdelutánon, amit 1956. március 21-én rendeztek, én is csak most, erre az ünnepi ülésre készülődve ismertem meg. A Máté király vezette könyvtár problémáit szellemesen A walesi bárdokra asszociálva részletezi

3 Futala Tibor: *A meghíusított újítási díj*. In: *Könyvtáros* 1988. 4. p. 231–233.

A bibliobárdok címmel. Én nagy élvezettel olvastam a verset, íme egy rövid részlet belőle:

*Nagy-Módis-Lak a vár neve,
Hol aznap reggel szállt,
Módis Laci, a vár ura
Vendégli a királyt.*

*Van itt hideg és helyhiány,
S mi szemnek ingere:
Kupacba könny és cédulák,
Hogy nézni is tereh.*

*E könyvhegyen mi látna át,
Hacsak nem egy zsiráf.
Hol van, ki zengje tetteim?
Elő egy biblográf!*

*Szó bennakad, hang fennakad,
Lehellet megszegik:
Kupac mögül csontvázsóvány
Bősz bárd emelkedik.*

*Itt van, király, ki tettidet
Elzengi, úgy biza!
(Hiába ráncigálja hátul
Slafrokját Valika.)*

Futala Tibor a mostani ünnepi ülésre szépen megfogalmazta, hogy szeretetre vágyott, nemcsak magánéletében, de a munkatársai között is. Jogosan vágyott szeretetre, hiszen példát mutatott, hogyan lehet szeretetet adni. Nem emlékszem, hogy olyasmit kértünk volna tőle, amit nem teljesített. Figyelt ránk, velünk volt. És azok a nagyerdei reggelek! Ma is, amikor a Pálma cukrászdánál járok, eszembe jut, hogy hányszor találkoztunk reggelente a főnökkel a Nagyerdőn átsétálva. Tudta, hogy többen a sétányon megyünk át, miután beadtuk gyermekeinket a Nagyerdei körúti bölcsődébe vagy a Bessenyei utcai óvodába. Akkor is, ha még távol voltunk tőle, mindig megállt, bevárt bennünket, s együtt tettük meg az utat a könyvtárig ketten-hárman, néha többen is. És beszélgettünk. Ott folytattuk a beszélgetést, ahol az előző napokban abbahagytuk. Szakmai kérdésekről és hétköznapi dolgokról egyaránt szó esett, talán csak a politika maradt ki. Beszélt arról, hogy éppen mit olvas, és természetesen nekünk is ajánlotta. Sokat hallottuk tőle, milyen fontosnak tartja, hogy Debrecenben a tudományos és oktatási intézményeknek sikerült kialakítaniuk egy közös könyvtári műhelyt – de szerénységből elhallgatta, hogy neki ebben milyen jelentős szerepe van. Tudtunk arról, hogy tudós munkatársaink részt vesznek a periodikatörténeti, a helytörténeti, helyismereti bibliográfiai, valamint a possessor és marginális bejegyzéseket feltáró programokban. Biztatott bennünket, hogy dolgozzunk, vegyünk részt ezekben. A tar-

talmas értelmiségi életvitelről is sokat beszélgettünk, amelynek modelljét később így határozta meg: „...centruma a rendszeres és intenzív, valamely nagy könyvtár állandó használatát feltételező kutatómunka.”⁴ Mi is elmondtunk neki sok mindent szakmai terveinkről, magunkról, gondjainkról, örömeinkről. Minthogy a könyvtárban akkor is túlnyomórészt nők dolgoztak, idealistaként néha lázított is bennünket: ne legyünk a háztartás rabszolgái, a férjeknek ugyanannyira kötelességük a háztartással és a család dolgaival foglalkozni, mint a feleségeknek. Ő ezt magára nézve is érvényesnek tartotta. Hogy be tudta-e tartani annyi más kötelezettsége mellett, az talán nem is lényeges.

Önmagát nem kímélve nagyon sokat dolgozott a szakmában. Mint ahogy az előző előadásokban már elhangzott, tiszteletre- és irigylésre méltóan otthon volt a szakirodalomban, pontosan tudta, mi történik a világban, s arról is határozott véleménye volt, hogy ő mit szeretne átvenni, könyvtárában megvalósítani. Az információ közzétételében megelőzte a korát. Mindenről, ami neki érdekes volt, amit csak tervezett, amiről úgy gondolta, hogy érdemes megvalósítani, azonnal írt a szaksajtóban. Hogy néha tévedett? Igen. Mint minden embernek, neki is megvolt a tévedéshez való joga. De nem tévedett annyit, mint amennyit szakmai ellenfelei a szemére vetettek. Ezt be is tudta bizonyítani hol kristálytisztá logikával, hol iróniával, és mindig komoly és bizonyító erejű érvekkel. Kemény szakmai ellenfél volt: ez akkor is imponáló volt, utólag is az.

Szükség van-e arra, egyáltalán jogunk van-e ahhoz, hogy egy nagy embert – mert Csűry nagyságát nem lehet vitatni – valamennyi érdeme, jóságos tette és hibája, botlása alapján utólag értékeljünk? Azt hiszem, nincs. Azok, akik itt összejöttek, szerették, tisztelték, örülnek, hogy munkatársai, barátai lehettek, s mindig szívesen beszélnek róla, mindig szívesen emlékeznek rá. Az is biztos, hogy mindenki, ha nem is tartozik ebbe a körbe, de ismerte őt, és valaha valamilyen kapcsolatban volt vele, emlékszik rá. Nem feledhető a vele való kapcsolat, mert ő egyéniség volt. S ez önmagában is nagy érték. A mai ünnepi ülésnek az volt a célja, hogy ezt az értéket felmutassa, s egy emlékkötettel maradandóvá tegye.

Nagy Anikó

4 Csűry István: *A könyvtári kutatások debreceni műhelye 1950–1975*. In: *Könyvtári Figyelő* 1976. 1/2. 9–24. p.